

УДК 378+78.087.6+7.034.7

Го Яньжань

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID 0000-0003-4444-4095

DOI 10.24139/978-617-7487-53-0/2019-01-02/231-239

МЕТОДИЧНІ ЗАСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ КИТАЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті репрезентовано методичні засоби оптимізації соціокультурної адаптації іноземних студентів у проекції на їхню підготовку до діяльності вчителів музичного мистецтва в педагогічних ЗВО. Обґрунтовано добір сукупності методів, що складають такі комплекси: групу вербально-комунікативних методів, спрямованих на поширення музично-педагогічного лексикону, методологічного тезаурусу, термінологічного глосарію; групу організаційно-інтенціональних методів, спрямованих на визначення та впровадження сприятливих умов створення інкультурного середовища; групу методів рефлексійно-ідентифікаційної спрямованості, які мають сприяти розвитку в китайських студентів професійної самосвідомості, почуттєвої сфери, здатності до емпатії та уяви.

Ключові слова: китайські студенти, соціокультурна адаптація, майбутні викладачі вокалу.

Постановка проблеми. Для сучасного світового суспільства характерною є усталена тенденція до міжкультурної інтеграції та створення єдиного інформаційного, економічного й освітнього простору, яка базується на принципах гуманізму, людиноцентризму, рівноправної цінності різних етнічних і національних культур.

Одним із проявів цієї тенденції стало прагнення молодшої генерації багатьох країн світу отримувати освіту в іноземних закладах освіти, престиж яких вважається запорукою якісної підготовки до фахової підготовки та досягнення конкурентоспроможності. Особливу зацікавленість молоді Китаю проявляє до музичної освіти європейського типу в інших країнах. Стійкий інтерес китайські абітурієнти проявляють до отримання музично-педагогічної освіти в Україні, що пояснюється визнанням її досягнень у світовому мистецькому просторі.

Тисячолітні культурно-освітні, музичні традиції Сходу, властиві китайському народові, суттєво відрізняються від культурних надбань Заходу, що породжує певні проблеми в процесі навчання студентів магістратури цієї країни в українських закладах вищої освіти. У зв'язку з цим набувають чинності посилення зорієнтованості організаційних форм і

методів навчання китайських магістрантів на подолання типових проблем, які не дозволяють їм повною мірою засвоювати зміст навчання та реалізувати свій творчий потенціал. У цьому контексті стає актуальною проблема оптимізації соціокультурної адаптації іноземних студентів-вокалістів у проєкції на підготовку майбутніх учителів музики в педагогічних університетах.

Аналіз актуальних досліджень. Світова наукова спільнота приділяє пильну увагу проблемам адаптації іноземних студентів до інокультурного освітнього простору. Науковці досліджують природу типових проблем, з якими стикаються студенти, які навчаються в іноземних країнах. Так, у дослідженнях німецьких науковців визнається, що іноземні студенти стикаються з проблемами, викликаними невідповідністю між очікуваннями стосовно умов життя, навчання й наявністю мовленнєвих проблем, що викликає в них підвищену тривожність, розчарування (Sugarman, J., Morris-Lange, S., Mchugh, M. (Sugarman, Morris-Lange, Mchugh, 2016).

Про наявність особистісних проблем, що виникають в іншомовному, інокультурному середовищі, свідчать праці Б. Ананьєва, І. Бежа, П. Кузнецова, Т. Стоянової, Цзінь Лулу. Питання специфіки соціально-психологічної адаптації особистості розглядали М. Вітковська, О. Корміліцин, С. Моднова, Т. Рахімов, І. Троцук, Л. Ухова). Засоби запобігання «адаптаційного синдрому», подолання емоційної перенапруги та стресового стану висвітлювали Н. Мединська, Н. Сеньовська, Г. Сельє, О. Соколов, А. Саннікова та ін.

У контексті нашого дослідження особливої уваги заслуговують дослідження, дотичні до проблеми адаптації китайських студентів до освітнього середовища інокультурних закладів (Л. Бутенко, І. Гребеннікова, Дін Сінь, Донмей Вань, Лі Сюеюань, Лін Яцян, Н. Філімонова, Ху Жунсі та ін.). Різні аспекти утруднень соціальної адаптації студентів-іноземців із Китаю, а також причини, що унеможливають або затримують розуміння та прийняття нових для них культурних традицій і норм освітньої діяльності, досліджували Т. Довгодько, Ю. Дрожжин, Л. Мазітова, Т. Петриченко, О. Прудська, І. Шаповал.

Незважаючи на численну кількість досліджень щодо означених питань, проблема підготовки студентів-іноземців до діяльності вчителя музики на засадах соціокультурної адаптації ще не стала предметом наукових розвідок. Усе це засвідчує актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті полягає в репрезентації науково-методичних засобів оптимізації соціокультурної адаптації китайських студентів у проєкції на їхню вокально-виконавську підготовку в педагогічних ЗВО.

Методи дослідження. У даному дослідженні нами було використано такі методи дослідження, як аналіз психологічної, педагогічної та музикознавчої літератури з метою висвітлення методичних засобів

оптимізації соціокультурної адаптації китайських студентів – майбутніх викладачів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до принципу соціокультурної адаптації особистості, освітній процес в українських закладах вищої освіти має бути спрямований на занурення студентів-іноземців у полікультурне середовище країни через творче осягнення її художніх домінант. Дана позиція відповідає концептуальним положенням полікультурного підходу, який виводить освітнє середовище поза межі однієї культури та спрямовує увагу на органічне занурення студентів у світову культуру на ґрунті національних традицій.

Аналіз наукової літератури щодо професійної підготовки студентів-іноземців висвітлює низку утруднень, що виникають у ході їхньої соціокультурної адаптації до інокультурного середовища ЗВО України. На думку О. Малишевої та Чжао Сян, насамперед, труднощі детерміновані мовно-комунікативним бар'єром і пов'язаними з цим проблемами міжособистісного спілкування учасників полікультурного освітнього процесу. Нам імponує думка науковців, що подолання студентами-іноземцями мовно-комунікативного бар'єру нівелює значну частку його негативних наслідків, а саме: невпевненість, підвищена тривожність, психологічний дискомфорт та емоційна перенапруга, властиві значній частині іноземних студентів, особливо – на початковому етапі навчання в інокультурному освітньому середовищі.

З метою подолання мовно-комунікативних утруднень китайських студентів обґрунтовано й апробовано групу вербально-комунікативних методів, а саме:

- поглиблення методологічного тезаурусу (складання китайсько-українського словника мистецтвознавчих понять і термінів);
- складання італійсько-українсько-китайських словників музичної термінології, зокрема – типових для вокально-освітньої та виконавської діяльності;
- розширення музично-педагогічного лексикону шляхом складання та засвоєння синонімо-онтологічного глосарію;
- підбір вдалих і адекватних вербальних епітетів та метафор українською мовою до поетично-мовних і художньо-виразних елементів вокального твору;
- створення українською мовою власної вербальної інтерпретації художньо-образного змісту твору;

На нашу думку, впровадження в освітній процес спеціально створених умов і специфічних методів подолання мовно-комунікативного бар'єру сприятливо впливає на соціалізацію студентів із Китаю. До того ж, це активізує пізнавальну діяльність таких студентів, вмотивовує їхню ініціативність та самостійність під час підготовки до власної вокально-викладацької діяльності.

Але, цілком зрозуміло, що добре володіння мовою не є достатнім для досягнення студентами з Китаю соціокультурної адаптації в інокультурному середовищі українських ЗВО. І. Бех підкреслює складність означеного процесу та зауважує, що «сучасна психолого-педагогічна наука ще не має у своєму теоретико-технологічному арсеналі достатнього обсягу дієвих пояснювальних принципів і засобів успішного вирішення проблеми міжкультурної комунікації та методик усвідомленого входження особистості в інокультурний простір» (Бех, 2013, с. 11). Учений пропонує підхід «міжкультурної взаємодії», що спрямований безпосередньо на культурно-моральний розвиток особистості як методологічну основу міжкультурної акумулятивно-ціннісної стратегії. За означеною концепцією, міжкультурна акумулятивно-ціннісна стратегія має методично розгортатися за такими правилами:

- орієнтація на чуттєве вживляння особистості в іншу культурну традицію;
- орієнтація на міжкультурне розвивальне нарощування, тобто поступове накопичення знань, із включенням останніх до вже існуючої системи знань;
- орієнтація на особистісну творчість як надання суб'єктивної значущості кожній міжкультурній події.

У цьому руслі провідного значення набуває засіб занурення студента в художньо-естетичні традиції України та підпорядкування етнічним світоглядним стереотипам, які, до речі, зафіксовані не тільки у вербальній мові, але й художніх артефактах, у тому числі, вокальних творах. Таким чином, одним із засобів оптимізації процесу соціальної адаптації є «інкультурація особистості», яку зазвичай трактують як поступове вироблення певних навичок і манери поведінки відповідних нормам та традиціям конкретного культурного середовища (Психологический словарь, 1990). На відміну від соціалізації людини (формування особистості в конкретних соціальних умовах), інкультурація є процесом вживляння людини в певну етнічну культуру.

З метою інтенсифікації процесів інкультурації китайських студентів-вокалістів в освітнє середовище педагогічного ЗВО ми пропонуємо групу *організаційно-інтенціональних методів*:

- створення психологічної установки на сприйняття та осягнення художніх образів конкретного вокального твору;
- налаштування на первинне сприйняття вокального твору як цілісної художньої форми (за В. Цуккерманом (Цуккерман, 1980)).
- включення в роботу над твором евристичних запитань, цілеспрямованих на збудження почуттів та інтелектуально-зосереджене сприйняття емоційно-експресивної форми вокального твору;
- стимулювання студентів до вербалізації власних емоцій та почуттів.

По-перше, як засіб усвідомлення студентами своєї чуттєво-розумової реакції на художньо-образний зміст тексту, по-друге, для установлення художньо-комунікативної атмосфери заняття.

На нашу думку, цілеспрямована інкультурація китайських студентів-вокалістів у освітнє середовище українських ЗВО є важливим фактором переформатування їхніх ціннісних орієнтирів, ідеалів, інтенціональної переорієнтації індивідуальної та колективної освітньої та вокально-виконавської діяльності. Останнє вносить певні корективи в наявну систему знань студентів-іноземців, поширює їхній кругозір та світоглядний горизонт.

Вибір стратегії наукових розвідок щодо методичного забезпечення процесу соціокультурної адаптації студентів-іноземців ґрунтується на провідних положеннях психологічної науки. Насамперед, ми виходимо з того, що для людської психіки є природнім споглядання, зіставлення, ідентифікація будь-яких явищ, у тому числі й соціокультурних. Не менш важливим є те, що будь-якій людині властиво як мислено поєднувати, групувати схожі явища, упорядковувати їх згідно з власними уявленнями, поглядами, знаннями, так і вишукувати відмінні властивості, специфіку спостереженого. Таке мислене осягнення навколишнього відбувається через рефлексію та усвідомлення власних чуттєвих відгуків на всілякі подразники.

Представлені позиції спрямовують нашу увагу до таких когнітивних процесів, як рефлексія та ідентифікація. Студіювання наукових праць у галузі мистецької педагогіки засвідчує, що ідентифікаційні та рефлексивні процедури розуміння пронизують усі види людської діяльності та насамперед – художньо-творчу інтерпретаційно-виконавську діяльність. В аспекті нашого дослідження вагомими є іманентний потенціал означеної діяльності в процесах соціокультурної адаптації. Адже, адекватне декодування студентами-іноземцями смислів і значень полікультурних артефактів оптимізує процес «входження» в інокультурне середовище.

Г. Богін, опрацьовуючи теорію розуміння, вивів типологічні форми декодування знаків: семантичне, когнітивне та рефлексивне (Богін, 1989, с. 105). Учений приділяє провідне значення даним формам розуміння в освітньому процесі. Адже, рефлексивна форма встановлює взаємозв'язки між спостережуваним явищем та його інтерпретатором, а семантично-когнітивні процедури мають стратегічно-процесуальне значення і, тим самим, розкривають алгоритм дій інтерпретатора.

Відповідно до представлених позицій ми пропонуємо групу *рефлексійно-ідентифікаційних методів*.

Розробка цієї групи методів зорієнтована на розвиток у китайських студентів сфери почуттів, емпатії та уяви. Відповідно до принципу соціокультурної адаптації, рефлексійно-ідентифікаційні методи спрямовують студентів-іноземців до:

- поглиблення особистісної емоційно-інтелектуальної реакції на художню форму;

- критичної рефлексії власних думок та дій, їх меж і підґрунтя;
- ідентифікації художньо-виразових смислоутворюючих елементів тексту;
- розуміння традицій та світоглядних установок інших культур;
- толерантного ставлення до іншої культурної самобутності, інших поглядів і думок;
- визнання законності існування альтернативних істин;
- прагнення до утворення зворотних зв'язків з усіма учасниками полікультурної інтеракції;
- побудови діалогічних відносин за принципом розумних компромісів.

Останнім часом увагу науковців приваблює метод «ремінісценції» (від лат. *reminiscentia* – спогад, пригадування, навіювання). Цей метод екстрапольований у педагогіку ще на початку ХХ століття психологом і педагогом П. Баллардом, останнім часом набуває наукового інтересу з боку сучасних дослідників (Т. Зінченко, Л. Степанова (Степанова, 2019)).

На думку дослідників, метод *ремінісценції* спрямовує на виявлення елементів художньої форми, що відсилають до раніше прочитаного, почутого, побаченого (Цуккерман, 1980, с. 338). Відповідні інтенції до поглибленого усвідомлення особистістю власної емоційно-інтелектуальної реакції на художню форму виникають завдяки ідентифікації елементів художнього твору, що нагадують реципієнтові рідні мотиви.

Ми спираємося на узагальнене визначення науковцями ремінісценції як доволі поширеного явища, виникнення якого детерміновано характером матеріалу, що зберігається в пам'яті людини, та характером обставин, що спричиняють спогад цього матеріалу. У сучасних дослідженнях зазначається, що «підставою ремінісценцій є синестетична природа художніх знаків, з одного боку, та асоціативна специфіка інтелектуальної діяльності людини, з іншого боку» (Психологический словарь, 1990, с. 171).

Метод ремінісценції є дієвим засобом актуалізації мислення, пам'яті, уяви студентів. Цілком зрозуміло, що різногалузеві знання, світоглядні позиції та досвід студентів (життєвий, художньо-комунікативний, творчо-виконавський) створюють основу як для соціокультурної адаптації в умовах українського освітнього середовища, так і професійно-вокальної підготовки іноземних студентів. Адже, зміст підготовки майбутніх викладачів вокалу в педагогічних ЗВО передбачає надбання студентами загально-педагогічних, вокально-виконавських та методико-практичних знань і вмінь. Це передбачає соціокультурну єдність і взаємозв'язок різноаспектних напрямів підготовки, а саме: загальнонауково-методологічних, психолого-педагогічних, музично-фахових, вокально-виконавських та вокально-методичних (Степанова, 2019, с. 3).

Таким чином, наслідком контекстуального аналізу наукової літератури та педагогічної практики є висновок, що процес соціокультурної адаптації студентів-іноземців до навчання в ЗВО

України більш ефективно відбувається за умови використання специфічних методів навчання та спеціально створеного освітнього середовища. Результати теоретичних розвідок означеної проблеми нами екстрапольовано в практичну площину з метою розроблення відповідної методики щодо оптимізації соціокультурної адаптації іноземних студентів-вокалістів у ході їх підготовки до вокально-викладацької діяльності. Розроблено й диференційовано сукупності методів, що складають групи: вербально-комунікативних, організаційно-інтенціональних, рефлексійно-ідентифікаційних методів. Ці методи детерміновані впровадженням спеціально створених педагогічних умов та сприятливого полікультурного середовища.

Репрезентовані методичні засоби мають високий потенціал для соціокультурної адаптації іноземних студентів до навчальної діяльності в закладах освіти України, що, у свою чергу, має позитивний вплив на професійну підготовку студентів до виконавсько-інтерпретаційної та педагогічної діяльності, на формування вмінь вдумливого та рефлексивно-оцінного опрацювання виконавського репертуару зі спрямуванням на поглиблене усвідомлення форми та змісту художнього твору. Перспективним є використання окремих елементів методики під час проведення тренінгів та практикумів з організації та проведення концертів-лекцій на уроках музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Бех, І. (2013). Виховний простір: організаційно-змістовні орієнтири. *Гірська школа українських Карпат*, 10, 3-14.
- Богин, Г. И. (1989). *Схемы действий читателя при понимании текста*. Калинин: КГУ.
- Психологический словарь* (1990). А. В. Петровский (ред.). Москва: Политиздат.
- Степанова, Л. В. (2019). *Методика формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва та хореографії* (дис. ... канд. пед. наук). Суми.
- Цуккерман, В. А. (1980). *Анализ музыкальных форм. Общие принципы развития и формообразования в музыке. Простые формы*. Москва: Музыка.
- Sugarman, J., Morris-Lange, S., Mchugh, M. (2016). *Targeted Funding to Improve the Educational Outcomes of Migrant-Background Students: A Transatlantic Comparison*. Washington D.C.: Migration Policy Institute.

РЕЗЮМЕ

Го Яньжань. Методические инструменты оптимизации социокультурной адаптации китайских студентов – будущих преподавателей музыкального искусства.

В статье представлены методические инструменты оптимизации социокультурной адаптации иностранных студентов в проекции их подготовки к деятельности преподавателей музыкального искусства в педагогических вузах. Обоснован выбор набора методов, составляющих следующие комплексы: группа вербально-коммуникативных методов, направленных на распространение музыкально-педагогического лексикона, методического тезауруса, терминологического глоссария; группа организационно-интенциональных методов, направленных на выявление и реализацию благоприятных условий для создания культурной среды; группа рефлексивно-идентификационных техник, предназначенных для содействия развитию профессионального самосознания, чувственной сферы, эмпатии и воображения у китайских студентов.

Следствием контекстуального анализа научной литературы и педагогической практики является вывод о том, что процесс социокультурной адаптации иностранных студентов к обучению в украинских вузах более эффективен при использовании конкретных методов обучения и специально созданной образовательной среды. Результаты теоретического исследования проблемы были экстраполированы на практическую плоскость с целью разработки соответствующих методов оптимизации социокультурной адаптации иностранных студентов-вокалистов в процессе их подготовки к вокально-педагогической деятельности. Представленные методические средства обладают высоким потенциалом социокультурной адаптации иностранных студентов к образовательной деятельности в учебных заведениях Украины, что, в свою очередь, положительно сказывается на профессиональной подготовке студентов к исполнительской, устной и педагогической деятельности, формированию навыков продуманного мышления, рефлексивной оценке репертуара, направленной на углубление понимания формы и содержания произведения искусства. Перспективно использовать определенные элементы методики на тренингах и семинарах по организации и проведению концертов-лекций на уроках музыкального искусства.

Ключевые слова: китайские студенты, социокультурная адаптация, будущие преподаватели вокала.

SUMMARY

Guo Yanran. Methodological tools of socio-cultural adaptation optimization of Chinese students – future musical art teachers.

The article presents methodological tools of optimizing the sociocultural adaptation of foreign students in the projection of their preparation for the activity of musical art teachers at pedagogical universities. The selection of the set of methods that make up the following complexes is substantiated: a group of verbal-communicative methods aimed at spreading the music-pedagogical lexicon, methodological thesaurus, terminological glossary; a group of organizational-intentional methods aimed at identifying and implementing favorable conditions for creating an incultural environment; a group of reflexive-identification techniques that are intended to promote development of professional self-awareness, sensual sphere, empathy, and imagination in Chinese students.

The consequence of contextual analysis of scientific literature and pedagogical practice is the conclusion that the process of socio-cultural adaptation of foreign students to study in Ukrainian HEIs is more effective if specific methods of teaching and specially created educational environment are used. The results of theoretical explorations of the problem were extrapolated to the practical plane in order to develop appropriate methods of optimizing the socio-cultural adaptation of foreign students-vocalists in the course of their preparation for vocal-teaching activities. The presented methodological tools have a high potential for sociocultural adaptation of foreign students to educational activities in education institutions of Ukraine, which, in turn, has a positive impact on students' professional preparation for performing, interpreting and pedagogical activities, forming the skills of thoughtful and reflexive assessment of the repertoire aimed at deepening awareness of the form and content of a work of art. It is promising to use certain elements of the methodology during trainings and workshops on organizing and holding concerts-lectures at musical art lessons.

Key words: Chinese students, sociocultural adaptation, future vocal teachers.